

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นสามารถสร้างรายได้หมุนเวียนที่มีมูลค่านับแสนล้านบาทต่อปี อีกทั้งมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้น อย่างรวดเร็วในทุก ๆ ปี อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภท ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางตรง ซึ่งได้แก่ ธุรกิจขนส่ง ธุรกิจโรงแรมและภัตตาคาร ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจการค้าและของที่ระลึก และยังมีธุรกิจที่เกี่ยวข้อง โดยทางอ้อม เช่น การผลิตสินค้า เกษตรกรรม การผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น รายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะกระจายไปสู่หลายอาชีพและหลายท้องถิ่น โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจมีการลงทุน กิจกรรมอันเป็นผลในการจ้างงานมากขึ้น ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ (นิคม จารุมณี, 2544, หน้า 56)

ทั้งนี้ ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2505 - 2509) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ซึ่งมีนโยบายที่สำคัญ คือ การกำหนดการเติบโตของเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวสูงเช่นนี้ ได้แก่ การขยายตัวของการส่งออก การลงทุน และการท่องเที่ยว เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปแบบของเงินตราต่างประเทศ ซึ่งจะมีส่วนช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินของประเทศ ทั้งยังสามารถสร้างงาน สร้างอาชีพและกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคได้ แต่ภายใต้ของผลประโยชน์ที่เกิดจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา มีอัตราสูงมากทำให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะ ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ประมง และแร่ มาใช้ในอัตราที่สูง (สันติชัย เลื่องประสิทธิ์, 2549, หน้า 42) ซึ่งเป็นสาเหตุให้ทรัพยากรธรรมชาติในประเทศได้ถูกทำลายและได้รับผลกระทบโดยตรงจากภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้นการขาด

ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติก็เป็นสาเหตุที่สำคัญที่ส่งผลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วเช่นกัน

จากปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การวางนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้ให้ความสำคัญกับการรักษาอัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจไปพร้อมกับการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการส่งเสริมองค์กรประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ให้มีบทบาทในการกำหนดโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกันคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ตลอดจนร่วมกันติดตามผล และการประเมินผลความสำเร็จของโครงการดังกล่าว ทำให้เกิดพลังจากประชาชนที่พร้อมจะร่วมมือกับรัฐบาลในการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจังมากขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542, หน้า 82)

ปัจจุบันแม้รูปแบบการท่องเที่ยวจะได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านโครงสร้างและพฤติกรรม จากที่เคยเดินทางไปครั้งเดียวแต่พักนานแปรเปลี่ยนเป็นลักษณะการเดินทางท่องเที่ยวที่บ่อยครั้งขึ้น แต่เที่ยวในระยะเวลาที่สั้นลง และมีแนวโน้มที่จะเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ขอบที่จะเรียนรู้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การสนใจในการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น อันนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ขึ้นมา (สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์, 2549, หน้า 63) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เป็นรูปแบบที่สามารถสร้างโอกาสและสร้างประโยชน์ที่แท้จริงให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาพื้นที่ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักในการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้น ระหว่างกระแสการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจกับกระแสการอนุรักษ์ โดยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542, หน้า 52)

สำหรับจังหวัดชุมพรนั้นเป็นจังหวัดที่อยู่ทางภาคใต้ มีเนื้อที่ประมาณ 6,010 ตารางกิโลเมตร ซึ่งนับเป็นอันดับ 4 ของจังหวัดในภาคใต้ จังหวัดชุมพรถือได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมาย มีความหลากหลายทางด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เข้ามาสามารถท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ อาทิเช่น การท่องเที่ยวเชิงทะเล การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ส่วนที่น่าสนใจและได้รับความนิยมเป็นอย่างมากคือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยจังหวัดชุมพรที่มีวิสัยทัศน์ “ ศูนย์อุตสาหกรรมเกษตร และท่องเที่ยวชั้นนำของภาคใต้ ” อันมีวัตถุประสงค์ในการจัดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนควบคู่กันไปกับการท่องเที่ยว (สำนักงานสถิติจังหวัดชุมพร, 2552, หน้า 10) ในปัจจุบันกระแสของการท่องเที่ยวเชิง

อนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นโครงการที่จังหวัดชุมพรให้ความสำคัญและตระหนักถึงอยู่เสมอ โดยมีการจัดทำโครงการต่าง ๆ ที่สนับสนุน เช่น โครงการเที่ยวไป - ปลูกไป โครงการคนอยู่ป่ายัง โครงการโฮมสเตย์บ้านคลองเรือ เป็นต้น โครงการที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นที่น่าสนใจและต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

ชุมชนเกาะพิทักษ์ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติ เกาะพิทักษ์ตั้งอยู่ที่ ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน โดยห่างจากอำเภอหลังสวนประมาณ 18 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 712 ไร่ ห่างจากท่าเทียบเรือเพียง 1,200 เมตร โดยการเดินทางใช้เวลาการเดินทางเพียง 15 นาที ถือได้ว่าเกาะพิทักษ์เป็นเกาะที่อยู่ใกล้ฝั่งมากที่สุดของจังหวัดชุมพร เกาะพิทักษ์มีประชากรอาศัยอยู่ทั้งหมด 32 ครัวเรือน หรือจำนวน 122 คน (วิสุทธิ 99 เบญจ ปากน้ำหลังสวน, 2553) เป็นชุมชนที่มีวิวัฒนาการและการพัฒนาบนพื้นฐานของเศรษฐกิจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เห็นได้จากการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์หมู่บ้านและกลุ่มอาชีพในชุมชน เช่น กลุ่มตลาดกลางสัตว์น้ำทะเล กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงและกลุ่มกิจกรรมโฮมสเตย์ ซึ่งจุดเริ่มต้นของ โฮมสเตย์ที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2538 เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามายังเกาะเริ่มมีปริมาณที่เพิ่มขึ้นและมีความชื่นชอบสภาพแวดล้อมของเกาะ เกิดความประทับใจกับการดำรงชีวิตของประชากรบนเกาะ จึงได้มีการเริ่มมองหาที่พักเพื่อต้องการสัมผัสกับธรรมชาติบนเกาะหลาย ๆ วัน โดยผู้ริเริ่มโครงการ คือ ผู้ใหญ่บ้านอำพล ธานีครุฑ เป็นผู้ริเริ่มให้ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา จนกระทั่งในปัจจุบันชุมชนเกาะพิทักษ์ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและแนะนำของจังหวัดชุมพรทำให้ประชาชนในเกาะสามารถพึ่งพาตนเองได้จากการดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

เกาะพิทักษ์เป็นพื้นที่ที่อยู่บนเกาะที่มีขนาดเล็กแต่ด้วยความนิยมของนักท่องเที่ยวจึงทำให้บนเกาะพิทักษ์มีระบบสาธารณูปโภคที่พอเพียงและมีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่โดยใช้หลักการที่พอเพียงและไม่เบียดเบียนธรรมชาติทำให้นักท่องเที่ยวได้อยู่ร่วมศึกษา เรียนรู้วิถีชีวิต และสิ่งที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวที่เกาะพิทักษ์คือ กิจกรรมและงานประเพณีที่ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดและดำเนินการโดยเน้นการท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์ โดยกิจกรรมนั้นจะให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับประสบการณ์ของชาวประมงบนเกาะและงานประเพณีที่น่าสนใจ เช่น ประเพณี วิ่งแหวกทะเล งานไหว้ขอบคุณทะเล และกิจกรรม

พัฒนาอาชีพ เช่นการรวมกลุ่มทำปลาทุเค็ม นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่นๆ เช่น ดำน้ำดูปะการังและ หอยมือเสือ ตกปลา ออกเรือ ไต่หมึก เป็นต้น (สาธิตา ไสร์สละ, 2551, หน้า 113)

ชุมชนท้องถิ่นจึงถูกให้มีบทบาทและถูกคาดหวังในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ การให้ความรู้ และการมีส่วนร่วมในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว การจัดเตรียมการวางแผน และการได้รับประโยชน์จากการวางแผนแต่หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนทั่วไปยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ทำให้เกิดการคิดแบบแยกส่วน แยกกันคิด แยกกันวางแผน แยกกันของงบประมาณ แยกกันจัดการ ดังนั้นการเตรียมความพร้อมของชุมชนและการมีส่วนร่วม จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวให้ราบรื่น โดยการจัดการ การท่องเที่ยว แต่จะเป็นการดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติและต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ การให้ความรู้ และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การจัดเตรียม การวางแผน และการได้รับประโยชน์จากการวางแผนจัดการเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบนเกาะพิทักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, 2550, หน้า 8)

ในปัจจุบันของเกาะพิทักษ์ได้มีคณะกรรมการคอยดูแลเกาะพิทักษ์โดยเป็นการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นเองจากสมาชิกในหมู่บ้านเกาะพิทักษ์ ทำให้ขาดการบริหารจัดการที่ดีมากเพียงพอผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา พื้นที่ทั่วไปของเกาะพิทักษ์และเพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของเกาะพิทักษ์ที่มีประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเกาะพิทักษ์อย่างไร เพื่อจะได้เป็นแนวทางเพิ่มมาตรการให้มีประสิทธิภาพที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่เกาะพิทักษ์และพื้นที่อื่นต่อไปในอนาคต ดังนั้น ในครั้งนี้จะทำการศึกษาในหัวข้อวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กรณีศึกษา เกาะพิทักษ์ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ทั่วไปของชุมชนเกาะพิทักษ์ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเกาะพิทักษ์

อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ประโยชน์ของการศึกษา

1. เพื่อทราบถึงการสภาพโดยทั่วไปของชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวแล้วสามารถนำมาเป็นแนวทางในการวางแผนจัดการในชุมชนต่อไป
2. เพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้มีขอบเขตการศึกษาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเกาะพิทักษ์ โดยได้กำหนดขอบเขตในด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา พื้นที่ที่ศึกษาอยู่บ้านเกาะพิทักษ์ หมู่ 14 ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ขอบเขตเนื้อหา ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนเกาะพิทักษ์ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินกิจกรรม ร่วมในการลงทุน ปฏิบัติงาน และร่วมติดตามผลประเมินงาน การจัดการท่องเที่ยวในเกาะพิทักษ์ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ขอบเขตด้านประชากร ศึกษาประชากรในบ้านเกาะพิทักษ์ หมู่ที่ 14 ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร จำนวน 32 ครัวเรือน หรือจำนวน 122 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ประชาชน หมายถึง ประชาชนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกที่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในพื้นที่เกาะพิทักษ์ หมู่ที่ 14 ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนหรือประชากรที่อาศัยและมีทะเบียนบ้านอยู่ในพื้นที่บนเกาะพิทักษ์ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยมีความคุ้นเคยและสนิทสนมอย่างใกล้ชิด และผูกพันกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง

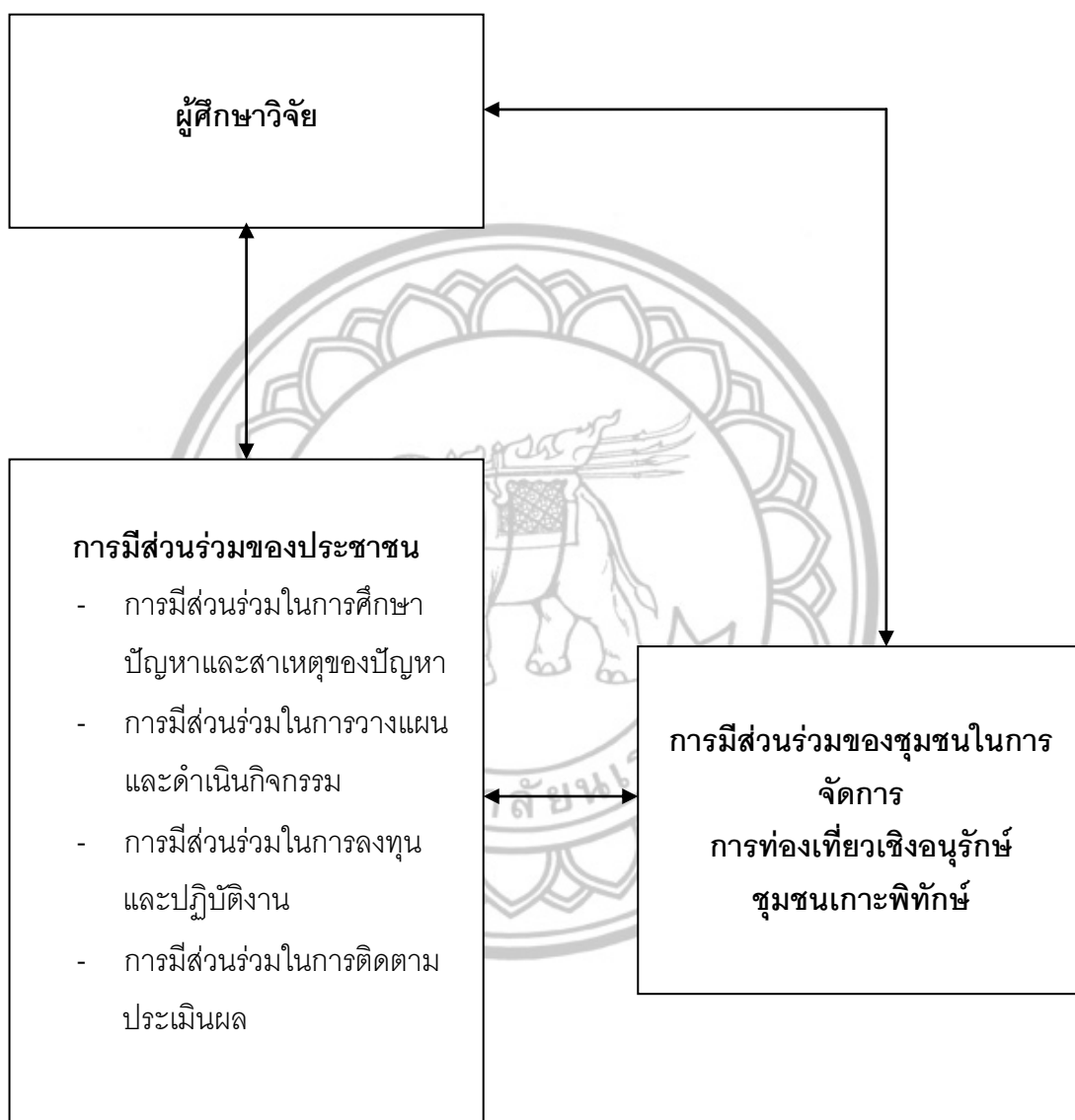
การจัดการ หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้ชุมชนบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยผ่านกระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การชักนำ และการควบคุม บรรดาทรัพยากรทั้งหมดของชุมชน โดยไม่ให้ถูกทำลาย

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวในรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมบนเกาะพิทักษ์ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่าตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาส ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วย

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนบนพื้นที่เกาะพิทักษ์ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร โดยมีได้บังคับและมีลักษณะการทำงานร่วมกัน การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผน ตัดสินใจ ปฏิบัติงานตลอดจนการได้รับผลประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นโครงการ เป็นความคิด และเป็นการปฏิบัติที่ริเริ่มโดยประชาชน

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 แสดงกรอบแนวความคิดในการวิจัย